AUT, L, 2012, p. 87-92

ASPECTUL VERBAL ÎN CONCEPŢIA LUI G. IVĂNESCU

Sergiu DRINCU
(Universitatea Tibiscus, Timişoara)

G. Ivănescu's Concept of Verbal Aspect
The problem of verbal aspect and its relation with the tense category is one of the numerous problems originating in the primitive Indo-European language. For a long time, scholars believed that verbal aspect is characteristic of the Slavic languages only. G. Ivănescu, among other linguists, has demonstrated that verbal aspect has a universal character, and that there is no chronological gap between the emergence of aspect and tense in the Indo-European grammar. G. Ivănescu has made a clear distinction between aspect and *Aktionsart*, the former expressing imperfective, perfective and iterative actions only. He has also claimed that aspect is a morphological category, while *Aktionsart* is a lexical one. Based on several comparisons with Russian, G. Ivănescu has argued that Romanian possesses the category of aspect, which is expressed by inflections (unlike in Russian, where it is realised through lexical means – suffixes, prefixes and thematic vowels). This modality of rendering verbal aspect is common to the other Romance languages, as well as to the Germanic languages, with the exception of English.

Keywords: *imperfective, perfective, iterative, aspect, Aktionsart*

Între problemele privind indo-europeana primitivă (comună), domeniu de care G. Ivănescu s-a simţit puternic atras, aspectul verbal s-a numărat printre preocupările sale majore. Cercetările ample pe care le-a realizat în această chestiune s-au concretizat în studiul *Le temps, l'aspect et la durée de l'action dans les langues indo-européennes*, în *Mélanges linguistiques*, publiés a l'occasion du VIIIe Congrès International des Linguistes à Oslo, du 5 au 9 août 1957, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1957, studiu ignorat de aproape întreaga comunitate lingvistică românească. Abordând acest complicat comportament al gândirii gramaticale indo-europene, G. Ivănescu a năzuit să fundamenteze o nouă teorie a aspectului verbal. „En examinant au moins une partie de ces conceptions d'un oeil critique, – spune el referindu-se la teoriile anterioare – nous édifierons une nouvelle théorie de l'aspect" (p. 36).

În acest sens, el consideră absolut necesar să realizeze un istoric al discuţiilor şi interpretărilor privitoare la aspect. Se ştie, astfel, că întreaga problematică, inclusiv terminologia, a fost preluată din gramaticile limbilor slave, considerate multă vreme singurele depozitare ale categoriei aspectului, deşi originea acestei entităţi gramaticale trebuie căutată în limbile baltice şi mai apoi în comunitatea lingvistică balto-slavă, acceptată de unii, contestată de alţii. Aşadar, termenul *aspect* este o traducere fidelă a lui *vid* din rusă şi cehă şi a lui *postać* din polonă. Luându-şi informaţiile, în principal, din cartea lui Eduard Schwyzer, *Griechische Grammatik,* II, München, 1950, G. Ivănescu îi acordă lui Georg Curtius prioritatea aducerii în discuţie în lingvistica generală a chestiunii aspectului, lingvistul german având informaţii în acest sens din lucrările lingviştilor cehi. El semnalează problema aspectului încă în *Griechische Schulgrammatik*, Praga, 1852 şi o reia, între altele, în *Das Verbum der griechischen Sprache*, I, G. Ivănescu citând ediţia a doua, Leipzig, 1877. „Ce fut Curtius – spune G. Ivănescu – qui créa la théorie en grande vogue aujourd'hui encore, selon laquelle les différences entre l'action durative, momentanée et achevée (...) s'exprimaient par les thémes du présent, de l'aoriste et du parfait grec" (p. 24). El vorbeşte despre *les temps*, adică despre *Zeitstufe*, şi despre *la nature du temps*, numită *Zeitart*. Faptele descrise şi denumite de lingvistul german erau cunoscute, dar erau considerate calităţi ale formelor temporale ale verbului. Deci atât gramaticile medievale, cât şi cele moderne ignorau distincţia pusă în evidenţă de Georg Curtius.

Problema a fost preluată de neogramatici, dintre care G. Ivănescu îi menţionează pe Karl Brugmann şi pe Delbrück, citându-l, din nou, pe Schwyzer. Aceştia consideră neadecvată

BDD-A6483 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:23 UTC)

terminologia propusă de Curtius, iar primul care foloseşte un alt set de termeni este Karl Brugmann, şi anume: *Art der Handlung* şi *Aktionsart*, în *Griechische Grammatik* (1885). Referindu-se la meritele neogramaticilor în conturarea unei arii mai exacte de manifestare a aspectului verbal, G. Ivănescu arată că „Ces mêmes néo-grammairiens rattachèrent l'aspect verbal grec, sanskrit, latin etc. à l'aspect verbal des langues slaves, créant, de la sorte, une théorie unitaire de l'aspect verbal indo-européen primitif et de son développement dans les différentes langues indo-européennes" (*ib.*). Această categorie lingvistică va fi denumită de francezi, şi chiar de unii lingvişti germani, *aspect (verbal), Aspekt, Verbalaspekt*, întrucât, după cum am mai arătat, traduceau fidel termenul *vid* din rusă şi cehă. Totodată, comparatiştii au început să aibă în vedere şi alte aspecte ale acţiunii, precum *incoativ, terminativ, rezultativ, iterativ, cauzativ* etc. Dar atât Curtius, cât şi neogramaticii persistau în eroarea de a încadra aspectul verbal la morfologie şi sintaxă, deşi îl exemplificau prin fapte lexicale, şi nu morfosintactice. Ei procedau, de fapt, în consens cu realitatea, căci de cele mai multe ori aspectul se exprimă cu ajutorul prefixelor şi sufixelor. Aşa-zisa eroare provenea din încadrarea formării cuvintelor la morfologie, procedeu specific gramaticilor elaborate de comparatişti. Pe de altă parte, ei recurgeau la fapte primare din indo-europeană, unde aspectul era exprimat prin forme diferite ale aceluiaşi cuvânt. Ceea ce nu au remarcat ei este că aceste fapte lexicale din indo-europeană au devenit fapte gramaticale, adică morfologice, şi au extins fenomenul şi la limbile slave de nord, unde, deşi diferenţele aspectuale sunt redate prin cuvinte diferite, realizarea este una lexicală, prin prefixe şi sufixe, şi nu prin forme ale aceluiaşi cuvânt, situaţie care diferă de cea din vechea slavă: „c'est ce qui détermina la confusion – precizează G. Ivănescu – entre les faits lexicaux et les faits grammaticaux, car il y a eu toujours, cette confusion quand il était question des langues slaves du nord, à cause de l'identification non fondée de la situation de ces langues avec celle du vieux slave" (p. 25/3). Abia după Primul Război Mondial a putut fi depăşită această confuzie între realizarea morfologică şi cea lexicală a aspectului verbal în limbile slave. G. Ivănescu citează o serie de studii ale lui H. Jakobsohn, W. Porzig şi E. Koschmieder, în care aceştia fac distincţia între *Aktionsart* şi *Aspekt*, în vreme ce Ed. Hermann vorbeşte despre *objektive Aktionsart* şi *subjektive Aktionsart* (p. 27-28). Dar, indiferent de terminologia adoptată, ei aveau în vedere două interpretări: *Aktionsart* sau *objektive Aktionsart* reprezintă o problemă de lexicologie, deoarece aveau în vedere sensul lexical al verbului, iar *Aspekt* sau *subjektive Aktionsart*, o problemă de morfologie, deoarece aveau în vedere perspectiva subiectului vorbitor, care se actualiza prin diferite forme temporale, pe care ei le numeau, eronat, imperfective şi perfective.

Reluând informaţii ca cele de mai sus, André Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves*. Tome III: *Le verbe*, Éditions Klincksieck, Paris, 1966, reiterează ideea după care categoria gramaticală a aspectului este, în slava veche, de provenienţă balto-slavă, limbile baltice fiind, de fapt, cele care posedau un sistem de opoziţii între verbele simple şi cele cu preverbe pentru a preciza modalitatea acţiunii verbale. Procesul prin care s-a derulat aspectul verbal în vechea slavă are la bază înlocuirea viitorului cu prezentul. Singurul indiciu al viitorului devenea astfel preverbul cu valoare „rezultativă" ce se adăuga la tema prezentului. Finalmente, verbele cu preverb au primit valoare gramaticală, ajungându-se la crearea opoziţiei imperfectiv-perfectiv. Ca atare, precizează lingvistul francez, „Le slave a developpé son système par les moyen morphologique de la préverbation (...)" (p .463). Concret, lui *idǫ* „je vais", de exemplu, i s-a creat un viitor cu preverb: *vŭnidǫ „j'entrerai"*, ulterior apărând necesitatea de a i se construi şi lui *vŭnidǫ* un prezent „j'entre". În acest sens, slava veche a recurs la iterativele sale în *-iti* şi în *-ati*: din *vŭhoditi*, iterativ al lui *vŭniti*, a fost creat prezentul *vŭxoždǫ*. Aceste iterative se găseau din belşug în baltică, dar inovaţia din slava veche consta în folosirea lor sistematică cu valoare imperfectivă, opuse verbelor perfective. Opoziţia odată constituită, verbele iterative au devenit independente, iar valorile lor gramaticală şi lexicală s-au suprapus. În acest fel, a apărut necesitatea de a exista două verbe perechi, unul perfectiv şi altul imperfectiv, şi de a construi obligatoriu un verb imperfectiv în raport cu unul perfectiv ori de câte ori necesităţile o cereau.

Extrapolând problema, apare limpede faptul că şi situaţia din indo-europeana primitivă, luată în ansamblu, era destul de complexă. Astfel, din aceeaşi rădăcină verbală puteau fi derivate

BDD-A6483 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:23 UTC)

mai multe verbe independente, fiecare cu tema sa proprie şi cu valoarea sa particulară. Se înscriu în acest mecanism teme de prezent cu flexiune atematică sau tematică, de prezent cu sufixe sau cu infix nazal, teme de aorist cu diverse forme, teme de perfect cu sau fără reduplicare. Ceea ce este important de subliniat este că fiecare dintre aceste teme avea conjugarea sa proprie. A apărut, cu timpul, tendinţa ca acele teme care implicau aceeaşi noţiune fundamentală de timp, sub diferite aspecte, să se unească. Au luat astfel naştere conjugări complexe, la început de tip supletiv, apoi regulate, cum s-a întâmplat în greacă, unde diversele teme de prezent, de viitor, de aorist şi de perfect s-au unit, dar şi-au păstrat, în noua formulă, valoarea lor iniţială. Alte teme au rămas însă independente şi au continuat a furniza verbe autonome extrase, însă, din rădăcinile verbale de bază, prin procedee morfologice regulate. Au apărut astfel verbe de stare şi incoative, verbe factitive şi iterative. De exemplu, de la rădăcina i.e. ˣ*bheudh*- au rezultat skr. *bódhati* „el observă", gr. *πεύθομαι*; incoativul gr. *πυνθάνομαι* „mă informez"; pasivul skr. *búdhyate* „a fost trezit"; factitivul skr. *bodháyati* „se trezeşte" etc. Toate aceste tipuri verbale se regăsesc în balto-slavă şi, de asemenea, în vechea slavă.

De la aceeaşi rădăcină verbală **bheudh*-, există în vechea slavă următoarele valori verbale: verbul activ: *bljude-, bljusti* „a supraveghea"; incoativul: *vŭz-bŭ(d)nǫti* „a se trezi"; iterativul şi incoativul: sl. *vŭz-bydati*; verbul de stare: *bŭdi-, bŭděti* „a veghea"; iterativul verbului de stare: sl. *sŭ-na-bŭděvati* „a veghea asupra; a prevedea"; factitivul: *budi-, buditi* „a deştepta; a trezi"; iterativul factitivului: *u-buždati*.

Deci, pornind de la diverse teme verbale, valoarea de iterativ a dobândit în slavă o importanţă excepţională, ajungându-se la constituirea, în jurul ei, a unui sistem original, acela al *aspectului* (cf. André Vaillant, *op. cit.*, p. 459-460).

Multă vreme s-a crezut că aspectul verbal este restrâns doar la câteva limbi indo-europene, anume greaca, sanscrita, latina şi, evident, indo-europeana primitivă. Faptul s-a datorat formaţiei de comparatişti a celor ce s-au ocupat de această chestiune, cum au fost Brugmann şi Delbrück. Chiar dacă ei exemplificau unele aspecte prin verbe luate, de pildă, din germană, limbile moderne romanice şi germanice au rămas în afara preocupărilor lor. O poziţie aparte a avut-o Hermann Paul, care, în *Prinzipien der Sprachgeschichte*, a susţinut că toate limbile marchează la prezent, imperfect, aorist, perfect, mai-mult-ca-perfect, viitor şi viitorul anterior nu numai timpul, ci şi aspectul. Puţini au aderat la punctul de vedere al lui H. Paul, aşa încât impresia generală a rămas aceeaşi, anume că, cu excepţia englezei, limbile romanice şi germanice nu posedă aspectul, acesta fiind propriu numai limbilor slave. Este, totuşi, o primă încercare de a susţine caracterul universal al categoriei aspectului, care a dus, în cele din urmă, la o adevărată dezbatere în jurul acestei probleme.

După H. Paul, cel care a susţinut universalitatea categoriei aspectului a fost lingvistul polonez Jerzy Kuryłowicz în *L'apophonie en indo-européen*, Wrocław, 1956. Ideea a fost preluată de structuralişti, între care de Gustave Guillaume, *Temps et verbe. Théorie des aspects, des modes et des temps*, Paris, 1929, dar şi în *Immanence et transcendences dans la catégorie du verbe*, publicat în volumul *Psychologie du langage*, Paris, 1933. El susţine legătura strânsă existentă între timp şi aspect. Mai târziu, teza a fost dezvoltată de L. Hjelmslev în studiul *Essai d'une théorie des morphèmes*, apărut în *Actes du quatrième Congrès International des Linguistes*. Pentru lingvistul danez este clar că timpul şi aspectul formează o aceeaşi categorie numită *aspect*. G. Ivănescu se declară adeptul acestei teze şi consideră că a fost o eroare separarea totală a acestor două realităţi, pe motiv că indo-europeana primitivă ar fi avut numai aspect, apariţia timpurilor fiind tardivă. În acest context este adusă în discuţie teza lui J. Vendryes, *Le langage*, Paris, 1921, conform căreia indo-europeana era mai puţin preocupată de indicarea timpului decât a duratei. Ceea ce interesa, în legătură cu acţiunea, nu era indicarea momentului (trecut, prezent sau viitor) realizării acţiunii, ci relevarea continuităţii ei ori a unui punct din desfăşurarea ei, adică dacă acel punct era iniţial sau final, dacă acţiunea s-a produs o singură dată sau în mod repetat, dacă a avut o limită şi un rezultat. Aşa s-a ajuns ca gramaticile comparative să facă distincţie între verbe durative şi momentane, perfective, incoative, iterative, terminative etc. Greaca veche, de pildă, a moştenit această situaţie, deoarece diferenţele dintre prezent, aorist şi perfect erau de natură aspectuală. Aceeaşi situaţie în limbile slave. De aici

BDD-A6483 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:23 UTC)

convingerea lingvistului francez că există o opoziţie ireductibilă între timp şi aspect, ele neputând coexista. Aşa se face că o limbă care posedă aspectul verbal neglijează, în întregime sau parţial, categoria timpului şi invers. Chiar şi A. Meillet, *Linguistique historique et linguistique générale*, care admite pentru latină două aspecte, *infectum* şi *perfectum*, crede că acestea nu au fost preluate de limbile romanice, care au eliminat aspectul şi au menţinut doar valoarea temporală.

G. Ivănescu se pronunţă clar împotriva acestei idei, susţinând că „L'existence des langues qui n'expriment point du tout l'aspect verbal, semble improbable" (p. 32). „En effet – mai precizează el – elles sont données ensemble, si nous entendons par aspect le degré de réalisation de l'action et son résultat" (p. 33). Acesta este, de fapt, şi unul dintre obiectivele studiului său: de a dovedi că aspectul verbal, înţeles ca o categorie esenţială a limbii, are caracter universal.

Coroborând asemenea date şi opinii şi examinându-le cu ochi critic, G. Ivănescu îşi propune, cum am specificat deja, *edificarea unei noi teorii a aspectului.* Ipoteza de la care porneşte este că atât timpul, cât şi aspectul – cel puţin aspectele imperfectiv, perfectiv şi rezultativ – au fost întotdeauna exprimate, doar că unele limbi n-au avut de la început forme gramaticale specifice pentru timpuri, pe care le-au exprimat prin aspectul verbal şi prin adverbe sau complemente. Că lucrurile au stat aşa, este edificatoare situaţia din limbile care nu au timp, cum sunt cele semitice, unde totuşi aspectul imperfectiv marchează implicit prezentul, iar cel perfectiv, trecutul. De altfel, chiar A. Meillet, *op. cit.* I, p. 186, a recunoscut că limbile semitice au categoria timpului, doar că ea se exprimă indirect, prin raportare la categoria aspectului. El însă nu a reuşit să ajungă la concluzia că aspectul implică timpul şi că timpul implică aspectul. La o asemenea înţelegere a ajuns lingvistul rus I. I. Meščaninov în cartea sa *Členy predloženija i časti reči*, Moscova-Leningrad, 1945, p. 246-247, care admite că timpul implică aspectul şi că timpul propriu-zis există ca atare şi în vechea greacă, şi în rusă, adică în limbi recunoscute ca posedând un sistem dezvoltat al aspectului. Lingvistul rus consideră că prezentul indicativului grec este realmente un prezent, viitorul un viitor, şi că imperfectul, aoristul, mai-mult-ca-perfectul şi uneori perfectul exprimă trecutul etc. În viziunea lui, precizează G. Ivănescu, „Le temps et l'aspect s'accordent harmonieusement dans toutes les langues et ne s'excluent pas l'un l'autre" (p. 34).

În acest context, G. Ivănescu revine la amintita teorie a lui Kuriłowicz, după care timpul nu ar fi o categorie constitutivă a verbului. Dimpotrivă, susţine G. Ivănescu, verbul implică la fel de bine şi aspectul, şi timpul, doar că unele limbi au fost obligate să se limiteze la a include timpul în aspectul verbal, deoarece exprimarea timpului necesită forme verbale numeroase, greu de realizat. Inacceptabilă este şi teza lui A. Meillet, *op. cit.*, I, p. 185-186, conform căreia între aspect şi timp există o diferenţă ce ţine de natura lor intimă: aspectul ar fi concret, deci o categorie a intuitivului, pe când timpul este abstract, deci o categorie a gândirii. În acest fel, limbile primitive au avut, înainte de toate, aspectul, iar cele evoluate, numai timpul. Evoluţia limbilor indo-europene a condus, fără excepţie, la distrugerea aspectului verbal şi la crearea de forme exclusiv temporale, franceza situându-se la unul din capetele acestui proces, tot aşa cum indo-europeana s-a aflat la capătul celălalt, al dominaţiei aspectului, idee împărtăşită şi de J. Vendryes. De fapt, subliniază G. Ivănescu, lingviştii francezi repetă opinia lui Brugmann şi Delbrück care, după cum am văzut, nu admiteau timpul, ci numai aspectul în faza indo-europeană primitivă. G. Ivănescu le reproşează lingviştilor germani faptul că opinia lor nu s-a născut din observaţia faptelor, ci doar din aplicarea metodei comparative, în situaţia în care indo-europeana primitivă nu a fost atestată. Cu toate acestea, crede G. Ivănescu, metoda comparativă aplicată corect duce la concluzia că în indo-europeana primitivă a existat un sistem verbal foarte apropiat de cel din greaca veche, unde anumite forme verbale exprimau, concomitent, aspectul şi timpul.

În concluzie, G. Ivănescu este convins că teoria preexistenţei aspectului faţă de timp în indo-europeana primitivă este lipsită de temei şi că singura teorie admisibilă este cea a coexistenţei aspectului şi timpului chiar din perioada primitivă a limbii indo-europene.

BDD-A6483 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:23 UTC)

Această premisă odată admisă, se pune problema dacă şi în ce măsură limbi precum româna, franceza, germana etc. au conservat sau nu aspectul verbal. În această ordine de idei, el îi aminteşte pe unii dintre lingviştii care au admis existenţa aspectului în limbile romanice şi în germană. În primul rând, Hermann Paul, de la care s-a inspirat şi A. Philippide, dar cu erori, cum precizează G. Ivănescu (p. 37-38), în *Principii de istoria limbii*, Iaşi, 1894, p. 194-197. Apoi Meyer-Lübcke, în *Grammatik der romanischen Sprachen*, III: *Romanische Syntax*, Leipzig, 1889, p. 115-140. Pentru franceză este amintit F. Brunot, *La pensée de la langue*, Paris, 1922, ediţia a doua, Paris, 1927, de la care, crede G. Ivănescu, s-a inspirat şi Gustave Guillaume în operele indicate mai sus. V. Pisani, *Glottologia indoeuropea*, a admis existenţa imperfectivului şi perfectivului legate de imperfectul şi perfectul simplu italian. În lingvistica germană, majoritatea lingviştilor acceptă existenţa aspectului verbal, dar într-un mod inconsecvent şi nediferenţiat, confundând aspectul cu durata acţiunii. (Observaţii foarte amănunţite, adăugăm noi, pot fi găsite la Yvonne Lucuţa, *Versuch einer Einteilung der Aktionsarten für eine deutsch-rumänische kontrastive Grammatik*, în *Beiträge zur deutsch-rumänischen kontrastiven Grammatik*, vol. II, Editura Universităţii din Bucureşti, 1981, p. 19-23. Pentru discuţiile din lingvistica românească vom reveni cu un studiu aparte, G. Ivănescu insistând aici doar pe erorile din amintita lucrare a lui A. Philippide.)

Ca atare, delimitarea *aspectului* de *durata acţiunii* (Aktionsart) reprezintă esenţa teoriei pe care G. Ivănescu şi-a propus să o elaboreze. Pentru el, *durata acţiunii* este o categorie lexicală, deoarece se exprimă prin teme distincte care arată caracterul durativ, momentan, unic sau iterativ al acţiunii verbale, propunând, în plus, şi distincţia *unic – iterativ* care, după informaţiile sale, nu s-a mai făcut până atunci. El se referă la situaţia din rusă, unde termenul *odnokratnyi* „unic" face diferenţa între o acţiune iterativă prin natura sa, *stučat'* „a bate la poartă", şi o alta redusă numai la unul din actele repetitive: *stuknut'* „a bate o singură dată la poartă". Pe de altă parte, *aspectul* cuprinde numai gradul de realizare, de îndeplinire a acţiunii: dacă o acţiune este finalizată sau nu, dacă are sau nu un rezultat ulterior, dacă este pe punctul sau în curs de a se realiza, precum şi dacă are un caracter unic sau iterativ. Nu intră în categoria aspectului exprimarea gradului de intensitate a acţiunii: dacă este *slabă* (*faible*): *il marche à peine* ori *intensă* (*intense*): *il travaille trop*; de asemenea, caracterul ei determinat sau nedeterminat sub aspect direcţional, precum în rusă: *itti* „a merge într-o direcţie precisă" - *chodit'* „a merge într-o direcţie oarecare". Aceste două caracteristici sunt de natură lexicală. Nu sunt incluse în categoria aspectului nici caracterul incoativ şi terminativ al acţiunii, ele fiind considerate subcategorii ale acţiunilor durative şi momentane. Acţiunile *durative* sunt deci acţiuni (actes) propriu-zise sau stări, iar acţiunile *momentane*, acţiuni sau procese propriu-zise, acţiuni inceptive (ingresive, incoative), acţiuni terminative. Toate aceste acţiuni pot fi unice ori iterative (frecventative).

Pe baza acestor clarificări, G. Ivănescu precizează că numai faptele ce se subordonează aspectului ţin de domeniul gramaticii, pentru că numai ele prezintă o exprimare *gramaticală*. Celelalte caracteristici aparţin lexicologiei, întrucât nu prezintă o realizare gramaticală. De altfel, caracterul gramatical sau lexical al faptelor discutate decurge din natura lor: cele care posedă natura acţiunii în matricea lor semantică *au un caracter lexical* şi nu prezintă variante în conjugare. Celelalte, dimpotrivă, prezintă variante în interiorul conjugării, ceea ce le conferă un caracter gramatical.

Sunt întrunite astfel patru condiţii pentru a justifica demonstraţia că există aspect şi în limbile indo-europene neslave: cele romanice şi germanice (fără engleză): caracterul universal al categoriei aspectului; nediferenţierea exprimării formale a timpului şi aspectului; limitarea aspectului la caracteristicile imperfectiv, perfectiv şi iterativ; considerarea aspectului drept o categorie *morfologică*, iar a *duratei* acţiunii (Aktionsart) drept o categorie lexicală.

Demonstraţia se bazează pe comparaţia între timpurile indicativului în română şi imperfectivele şi perfectivele din rusă. Astfel, *imperfectivului* din limba rusă îi corespund în română funcţiile timpurilor *prezent* şi *imperfect*; iar *perfectivului* din rusă îi corespund în română funcţiile timpurilor *viitor, perfectul simplu* şi *compus* şi *mai-mult-ca-perfectul*. În funcţie de această listă de corespondenţe, rus. *pišu*, de exemplu, este echivalent rom. *scriu*, iar *pisàl*, lui

BDD-A6483 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:23 UTC)

*scriam.*In schimb, rus. *napišu* îi corespunde viitorul *voi scrie*, iar lui *napisàl*, perfectul simplu *scrisei*, perfectul compus *am scris* şi mai-mult-ca-perfectul *scrisesem*. De fapt, sub raport formal, perfectivele se formează în rusă de la imperfective *cu mijloace lexicale*, în special cu prefixe şi sufixe, dar şi cu ajutorul vocalelor tematice, în timp ce desinenţele rămân aceleaşi: *ja pišu / ja napišu* ; *ja pisàl / ja napisàl*. Ca atare, în timp ce în rusă şi în celelalte limbi slave aspectul se exprimă *lexical*, în română şi în alte limbi indo-europene moderne neslave, aspectul se marchează *morfologic*, în română, după cum am văzut, prin *desinenţe*. Particularitatea, în română, de pildă, constă în aceea că aspectul este mascat de sensul temporal al desinenţelor.

Sau, în explicaţiile lui G. Ivănescu: „Autrement dit, le présent du verbe russe imperfectif se traduit par le présent roumain, le passé du même verbe par l'imparfait, le prêsent du verbe russe perfectif par le futur et le passé de ce verbe par le passé simple, le passé composé et le plus-que-parfait roumains. Ou, plus brièvement, le verbe russe imperfectif a les fonctions du présent et de l'imparfait roumain, tandis que le verbe russe perfectif, celle du futur, du passé simple ou composé et du plus-que-parfait roumains. Cela ne peut être accidentel. C'est une preuve que certaines formes verbales roumaines sont les seules capables de rendre l'imperfectif russe, auquel elles lui sont donc identiques comme sens; d'autres formes verbales roumaines, par contre, sont les seules aptes à rendre le perfectif russe, auquel elles sont donc identiques comme sens. Nous supposerons immédiatement que, dans les formes verbales roumaines un aspect verbale se cache, à côté du sens temporel. En nous appuyant seulement sur les équivalences de traduction que nous venons d'établir, nous pouvons déclarer que le présent et l'imparfait roumain expriment des actions imperfectives, et que le futur, le passé simple, le passé composé et le plus-que-parfait roumains expriment des actions perfectives" (p. 41-42).

Demonstraţia lui G. Ivănescu depăşeşte apoi nivelul cuvintelor izolate şi are în vedere enunţuri ca propoziţia şi fraza ca traduceri ale unor construcţii sintactice asemănătoare din rusă, pentru ca să se oprească, odată depăşită această chestiune, şi la alte aspecte precum valorile aspectuale în greaca veche şi în română pentru a vedea în ce măsură aceasta din urmă posedă un perfectiv rezultativ. De asemenea, atinge şi problema prezentului şi imperfectului verbelor momentane de tipul lui *adorm, plec, ajung, mă urc* etc., dar esenţa teoriei sale despre existenţa aspectului şi la limbile non-slave este cuprinsă în analiza de mai sus. În finalul studiului el revine asupra paralelismului cu limba rusă pentru a clarifica în ce măsură modalităţile diferite de exprimare a aspectului în cele două grupuri de limbi (cu prefixe, sufixe şi vocale tematice în cele slave, desinenţe în celelalte) pot impieta asupra acceptării sau nu a categoriei aspectului în limbile indo-europene non-slave. El consideră că diferenţa de exprimare nu este esenţială, „Car ce qui importe, ce ne sont pas les signes par lesquels on exprime un sens, mais bien le fait que cette signification soit exprimée et que le sujets parlants la distinguent, par conséquant, des autres significations" (p. 57).

Tot prin comparaţie cu rusa este clarificată şi o altă problemă, cea a sincretismului desinenţial din română în exprimarea concomitentă şi a timpului, şi a aspectului: „tandis que le russe – precizează el – a recours à un procédé lexical, qui donne, à première vue, l'impression que nous avons affaire à deux mots (seulement à l'origine ces deux formes étaient des mots distincts), le roumain a recours à un procédé purement morphologique, conformément à notre conscience d'avoir affaire aux formes d'un même mot. Les temps roumains, les formes temporelles du verbe, pour ainsi dire, n'expriment pas uniquement le temps, mais aussi les aspects verbaux" (*ib.*). În mod paradoxal, am spune noi, exprimarea autentic gramaticală, adică morfologică, a aspectului verbal nu aparţine nici limbilor slave, nici celorlalte limbi indo-europene moderne, ci numai limbii engleze, care marchează această categorie gramaticală prin morfeme aspectuale independente (*I am writing* etc.).

Ideea că şi alte limbi decât cele slave posedă categoria aspectului verbal a prins teren în lingvistica modernă, dar sub o formă, am spune amalgamată, deoarece este inclusă într-o realitate mai amplă, lexico-gramaticală, unde, deşi îşi păstrează o anumită identitate, categoria în cauză este pusă alături de ceea ce lingviştii germani numesc *Aktionsart*, „încălcându-se" în acest fel diferenţe care lui G. Ivănescu i s-au părut a fi esenţiale şi pe care le-a şi demonstrat ca atare.

BDD-A6483 © 2012 Editura Universităţii de Vest
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 16:22:23 UTC)